

POLOŽAJ ALOHTONIH SKUPIN V SLOVENIJI IN V MARIBORU

Sergej Flere
Tomaž Klenovšek

1. Pregled in osnovni podatki

Slovenska država ima nekaj manj kot 2 milijona prebivalcev, meji pa na Avstrijo, Hrvaško, Madžarsko in Italijo. V obdobju med letoma 1918 – 1991 je bila del takratne Jugoslavije, znotraj katere je bila ekonomsko najbolj razviti del, hkrati pa je večinoma predstavljala administrativno celoto (za razliko od drugih “zgodovinskih” področij prejšnje Jugoslavije, katera so bila pogosto razdeljena). Etnična sestava njenega prebivalstva je bila vseskozi visoko, čeprav nikoli povsem, homogena. V obdobju med letoma 1918 – 1941 (ko je bila Slovenija nekoliko manjša, saj je bil majhen del teritorija priključen med drugo svetovno vojno) je v Sloveniji živila nemško govoreča manjšina, katera je praktično prenehala obstajati po drugi svetovni vojni (manjšina se je povlekla z nemškimi silami vred ali pa je bila izgnana), kot tudi maloštevilčna madžarska manjšina. V obdobju med obema svetovnjima vojnama je bilo priseljevanje iz ostalih delov Jugoslavije skromno in še to je bilo prej politično – administrativne kot pa ekonomske narave. Med obdobjem 1918 – 1941 današnja Slovenija, kot del takratne Kraljevine Jugoslavije, ni imela obale, tako tudi ni bilo italijanske manjšine. Obalna regija je bila priključena oziroma osvobojena med/po drugi svetovni vojni.

V obdobju “Titove Jugoslavije” (1945–1991) je bila Slovenija sestavni del Jugoslovanske federacije pod imenom “Ljudska Republika” oziroma pozneje “Socialistična Republika”. Poleg pridobitve maloštevilčne italijanske manjšine v obalni regiji, se je pričelo veliko ljudi iz ostalih delov Jugoslavije priseljevati v Slovenijo; sprva je bil pritok ljudi povezan s političnimi razlogi (v zvezi z delovanjem vlade), v nadaljevanju pa so v ospredje stopali vse bolj ekonomski razlogi (pritok delavcev – migrantov, ki so se velikokrat za stalno naselili, saj ni bilo administrativnih ovir). Ta zadnji pojav je povezan z dejstvom, da je Slovenija vseskozi ostala najbolj razvita med jugoslovanskimi republikami; nacionalni prihodek na prebivalca v Sloveniji je bil denimo osemkrat višji kot v gospodarsko najmanj razviti republiko Kosovo.

Slovenija je razglasila neodvisnost 25. junija 1991. Vendar ta izjava ni bila ne začetek niti konec na poti do osamosvojitve; proces je trajal daljše obdobje ter bil pomešan s kompleksnimi procesi razdruževanja bivše SFR Jugoslavije.

V letu 1991 je Slovenija štela 1 965 986 prebivalcev, sestava le-tega pa je bila bolj homogena v primerjavi z ostalimi republikami bivše Jugoslavije. Vendar pa sta ostali dve avtohtoni manjšini (italijanska in madžarska), etnična skupnost Romov, kot tudi ostale alohtone manjšine, v glavnem priseljenci, ki so prišli s svojimi družinami v obdobju od leta 1945 dalje.

Nekateri so bili zaposleni v državnem aparatu, navkljub temu pa so večino predstavljali delavci – migranti, ki so bili večinoma zaposleni v manualnih poklicih. Etnična sestava etničnih Neslovencev v Sloveniji je bila glede na podatke iz popisa sledeča:

Tabela 1. Neslovenci v Sloveniji

Skupina	število	% od skupnega števila prebivalcev
Italijani	3064	0.16
Madžari	8503	0.43
Romi	2293	0.12
Albanci	3629	0.18
Avstrijci	199	0.01
Črnogorci	4369	0.22
Hrvati	54212	2.76
Makedonci	4432	0.22
Muslimani	26842	1.36
Nemci	546	0.03
Srbi	47911	2.44
Neopredeljeni	9011	0.46
(etnični) Jugoslovani	12307	0.63

Skupni odstotek Neslovencev glede na podatke iz popisa iz leta 1991 torej znaša 11,45%; zaradi tega Slovenije ne moremo označiti za homogeno državo, kot se to včasih dogaja. Hrvati in Srbi predstavljajo najštevilčnejši etnični skupini, sledijo pa jim Bošnjaki (bosanski Muslimani).

Opozoriti velja na dejstvo, da se je ta popis izvajal v okviru takratne SFR Jugoslavije. To pomeni, prvič, da se je bilo mogoče opredeliti za jugoslovansko narodnost, drugič, da se je bilo mogoče ne opredeliti (se ne šteti za pripadnika katerekoli narodnosti) in tretjič, da so obstajale opredelitve, ki so bile bolj oz. manj zaželeni. Ne da bi se želeli spuščati v debato o "etničnem jugoslovanstvu" lahko brez zadržkov trdimo, da ni bilo v prednost, če se je nekdo opredelil kot Rom. Ostale opredelitve so bile legitimne in ni bilo verjetno, da bi se Neslovenci opredeljevali kot Slovenci. Nenavadno nizko je število tistih, ki so se opredelili kot Albanci, vendar je ta podatek možno razložiti tako, da le-ti niso imeli stalnega prebivališča v Sloveniji in so zato bili zajeti v popis podatkov na Kosovu ali v Makedoniji. Kar se tiče socialne zaželenosti, so se stvari morebiti spremenile od takrat do danes.

Zgodovinsko gledano predstavljajo etnično skupnost v Sloveniji tudi Nemci. Dejansko so bili do prve svetovne vojne politično privilegirana ter v nekaterih regijah tudi gospodarsko najmočnejša skupina. Po podatkih iz popisa leta 1910 so našli 106.000 oseb, ki "doma govorijo nemški jezik". Ti so Slovenijo zapustili po prvi, predvsem pa po drugi svetovni vojni. Njihova selitev iz Slovenije je bila zagotovo pod vplivom določenih pritiskov, ki so bili povezani z njihovo množično podporo nacistom, kot tudi zaradi sodelovanja z okupacijskim režimom.

Število Nemcev v Sloveniji je danes tako majhno, da bi lahko trdili, da je bilo etnično čiščenje popolno. Navkljub temu je vprašanje nemške oz. avstrijske manjšine še vedno prisotno, kot bomo videli v III. delu. Nekateri menijo, da je njihovo dejansko število večje kot to izhaja iz popisa, predvsem zaradi pritiskov, ki naj bi se dogajali med popisom samim (osebna komunikacija z D.L.Kolnikom). Avstrijska vlada je prav tako izrazila zanimanje za te navedbe, vendar do sedaj (še) ni odprla tega vprašanja.

Da so Romi posebna skupina izhaja iz spoznanj po vsej Evropi. Živijo običajno dokaj izolirano, tradicionalno so bili nomadi. Čeprav so kot taki označeni tudi v uradnih slovenskih dokumentih ("Informacija o položaju Romov v RS", Poročevalec, no.18, 1995), je naš vtis, da so večinoma ustaljeni oz. stalno naseljeni in so torej opustili nomadski način življenja, vendar večinoma živijo v pod-standardnih stanovanjskih razmerah. V nasprotju s podatki iz popisa, je uradna ocena števila med 6500–7000 avtohtonih Romov, ki so prebivalci Slovenije. Živijo strnjeno v Prekmurju, pa tudi na Dolenjskem. Slednji so nekoliko bolj situirani. Poleg teh "avtohtonih" Romov živijo v Sloveniji tudi drugi; večina jih je v 80' prihajala v Slovenijo iz drugih republik takratne SFRJ, običajno kot nezakoniti potniki, vendar v majhnem številu. Ti živijo pretežno v mestih in veliko jih je brez urejenega državljanstva. Za Rome kot družbeno skupino lahko trdimo, da živijo na obrobju slovenske družbe, saj so nezadostno integrirani in potrebni posebne pozornosti. Večina jih živi v pod-standardnih stanovanjskih pogojih, kot tudi v zabojnikih, vagonih ipd. Nezadostna integracija v njihovem primeru pomeni, da so le redki izmed njih zaposleni, da njihovi otroci ne obiskujejo šol v tej meri kot jim je omogočeno, da imajo težave s socialnim skrbstvom (veliko jih prejema denarno pomoč od države v običajnih programih), da so slabega zdravja in končno, da je njihova povprečna starost ob smrti nižja od slovenskega povprečja. V III.sekciji bomo spoznali ukrepe, s katerimi naj bi se njihov položaj izboljšal.

Italijani in Madžari so živeli v določenih področjih današnje Slovenije (blizu njenih meja) že stoletja. Italijani so živeli v obalni regiji, medtem ko so Madžari živeli v prekmurski. Njihova socialna sestava se ni bistveno razlikovala od etnične slovenske populacije na teh področjih.

2. Slovenska samostojnost in težave glede nasledstva

Ustava Republike Slovenije, sprejeta 23.decembra 1991, torej po osamosvojitvi, vsebuje posebne določbe glede zaščite avtohtonih etničnih manjšin, to je Italijanov in Madžarov (64. člen govori o posebnih pravicah teh dveh avtohtonih narodnih skupnostih ter podrobno določa njihove pravice). Zaščita teh pravic je neodvisna od njihove številčnosti (dejansko so relativne pa tudi absolutne številke nizke, še posebej če jih primerjamo z alohtonimi manjšinami). V predelih, kjer te avtohtone manjšine živijo, so jim zagotovljene posebne pravice in varstvo. Izvedbo pravic finančno podpira tudi država, izvajanje le-teh pa je organizirano s strani manjšinskih samoupravnih skupnosti. Ti dve manjšini imata tudi posebna sedeža v parlamentu (vsaka ima po enega predstavnika, ki sta izvoljena direktno s strani pripadnikov skupnosti). Zakoni, ki se nanašajo na pravice in dolžnosti teh dveh manjšin, se ne smejo spreminjati, razen s soglasjem teh dveh članov parlamenta (člen 64., 5. odstavek, Ustava RS). Sicer pa imata ta dva člana

parlamenta vse pravice parlamentarnih poslancev, čeprav je bilo slišati tudi mnenja o omejitvi njune pristojnosti.

Poleg teh dveh manjšin omenja Ustava tudi varstvo "romske skupnosti". Člen 65. Slovenske Ustave, ki se nanaša na njihov položaj, pa jim ne priznava enakih pravic kot jih zagotavlja Italijanom in Madžarom, ampak na kratko obljublja, da bo njihovo zaščito urejal zakon. Takšen zakon, ki bi na zaokrožen način urejal njihovo zaščito, do sedaj še ni bil sprejet, posamezne določbe glede njihove zaščite pa je možno najti v drugih zakonih.

Ob teh avtohtonih skupinah obstajajo, kot je bilo mogoče razbrati iz statističnih podatkov, še alohtone, katerim pa je v osnovi zagotovljena pravica do ne-diskriminacije, pomen katere pa je seveda odvisen o splošne ravni demokracije kot tudi od gospodarske razvitosti in socialnega skrbstva.

2.1. Alohtone skupine

Glede alohtonih skupin je potrebno opozoriti na sledeče dejstvo: prejšnja SFRJ je poznala institucijo dvojnega državljanstva: republiško, skladno s tem pa hkrati tudi federalno SFRJ državljanstvo. Državljeni vseh republik so imeli enake pravice po vsej državi. To pomeni, da so etnični Neslovenci uživali vse pravice dokler je obstajala skupna država. Ko se je Slovenija odločila za samostojnost, je povabila te svoje prebivalce, da se odločijo za slovensko državljanstvo (Skupščina Republike Slovenije, pismo o dobrih namerah). V praksi se je to izvajalo Z zakonom o državljanstvu, ki je bil sprejet leta 1991. Posebej velja opozoriti na 40. člen, ki določa, da prebivalci Slovenije, ki so državljani katere od jugoslovanskih republik, lahko vložijo zahtevo za pridobitev slovenskega državljanstva, in sicer v roku 6 mesecev, ne da bi morali izpolnjevati kakšne druge pogoje. Ta člen ni določal, da bi se ti prosilci za pridobitev državljanstva morali odreči staremu državljanstvu. Od približno 220.000 upravičencev je po podatkih Ministrstva za notranje zadeve podalo vlogo 174.156 in veliki večini vlog je bilo v kratkem času ugodeno; 170.999 oseb je namreč pridobilo novo državljanstvo, za 2.465 oseb so bile izdane negativne odločbe, v 537 primerih je bil postopek sprejema v državljanstvo Republike Slovenije ustavljen, v 355 primerih pa so bile vloge zavržene (po podatkih mag. Slavka Debelaka, državni sekretar na Ministrstvu za notranje zadeve). Ker ni obstajal sporazum z ostalimi jugoslovanskimi republikami, so vse te osebe obdržale dvojno državljanstvo (slovensko in staro republiško iz jugoslovanskih zakonov). Na tem mestu velja omeniti »Pismo o dobrih namerah«, ki ga je 6. decembra 1991 sprejela slovenska skupščina, ki pa je obljubljal nekaj več: "... vsem pripadnikom jugoslovanskih republik, ki živijo v Sloveniji, pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja." O tem, kako je ta deklaracija preoblikovana v zakone, bomo obravnavali v III. oddelku.

Približno 30.000 oseb državljanov bivših republik SFRJ ni podalo vloge za pridobitev državljanstva v omenjenem roku 6 mesecev, so pa nekateri podali vlogo pozneje. V primerih, ko so bile izdane negativne odločbe, so tej odločitvi botrovali razlogi državne oz. javne varnosti. Konkretno so to bile osebe, ki so bile obsojene zaradi storitve kaznivega dejanja ter nekateri častniki Jugoslovanske Ljudske Armade. Položaj slednjih je še posebej postal predmet spora, razprave pa so potekale med zagovorniki stališča, da že sama pripadnost k oboroženim silam (kot zaposlen častnik ali podčastnik) predstavlja nevarnost

samo po sebi in tistimi, ki so menili, da je to potrebno določiti v vsakem primeru posebej. Čeprav je sprva kazalo, da bo sprejeto prvo stališče, je pritisk nevladnih organizacij prisilil upravne in sodne organe k sprejetju druge možnosti, da torej slednji odločajo o tem vprašanju v mejah svoje diskrecijske pravice.

Dodelitev državljanstva tolikšnemu številu etničnih Neslovencev na tako enostaven administrativen način je bila strateška odločitev. Predstavlja osnovo za nadaljnjo integracijo sorazmerno pomembnega deleža slovenske populacije (po ocenah 8% današnjega števila prebivalcev). Ti novi državljani so pridobili pravice, ki so jim zagotovile enak položaj kot ostalim državljanom; lahko so se zaposlili, pridobili nepremičnine, sodelovali v političnem življenju. Zakaj se je Slovenija odločila za tovrstno rešitev? Velja se spomniti na politično klimo, ki je v 80. prevladovala v Sloveniji; ta je bila namreč precej liberalna, nekateri Slovenci so celo ponosno trdili, da je njihova republika "najbolj liberalna" v celotnem real-socialističnem svetu. Po drugi strani je predstavljala rešitev tega vprašanja nadaljnji korak na poti mednarodnega priznanja Slovenije kot samostojne države. Dejansko pa je potekalo priznanje Slovenije precej hitro, vključno s članstvom v regionalnih in univerzalnih mednarodnih organizacijah. Ko so se naknadno razmere v gospodarstvu poslabšale (še posebej ko se je povečalo število brezposelnih), javno mnenje ni bilo več tako naklonjeno že sprejetim odločitvam (enostavna podelitev državljanstva državljanom republik bivše SFRJ). Prevladujoče stališče je bilo, da je bila omenjena poteza preveč liberalna: tako je npr. leta 1993 v raziskavi javnega mnenja 45,2% vprašanih odgovorilo, da bi bilo sprejemljivo, če bi Slovenija preklicala to podelitev državljanstev. (N.Toš <ur.>:1999,254). To stališče je podpiralo tudi nekaj političnih strank (Socialno Demokratska Stranka Slovenije). Obseg tega spremenjenega stališča do Neslovencev lahko predstavimo še na drugem primeru iz raziskovalnega programa "Slovensko javno mnenje", vendar leto dni pozneje; absolutna večina vprašanih (53,6%) je bila mnenja "da se zaradi priseljencev število kaznivih dejanj zvišuje" (Op.Cit.:418). Vendar je takrat večina etničnih Neslovencev že prejela nove potne liste, največ jih je imelo zaposlitev, nekateri so obogateli, nasploh pa se jim je godilo bolje kot če bi se vrnili v svoje matične republike. V resnici se jih je nekaj dejansko odselilo, v glavnem vojaški častniki in njihove družine, čeprav seveda tudi drugi. O tem sicer ne obstajajo natančni podatki, številčna ocena pa je vsekakor nizka, vključno s častniškimi družinami (Slovenija izplačuje pokojnine tistim častnikom bivše jugoslovanske armade, ki so ostali v Sloveniji, ne glede na to iz katere republike prihajajo). Po drugi strani je poskušalo več prebivalcev iz drugih republik vstopiti v Slovenijo, vključno z begunci iz vojnih območij.

Z ukrepom dodelitve državljanstva na tako liberalen način se je Slovenija izognila medetničnim problemom in je na ta način še pospešila postopek mednarodnega priznanja. V tej odločitvi se je odražalo uradno stališče, da je to bil zadosten ukrep za rešitev njihovih težav. Reševanje teh težav je potekalo v smeri polne integracije in pretežne asimilacije. Temu je bilo tako tudi zavaljo vojnih razmer na območjih bivše Jugoslavije, torej vojn, ki so prizadele omenjene skupine ljudi. Te vojne so poleg slabih gospodarskih razmer in zmanjšano možnostjo komunikacije povečale pripravljenost imigrantov za integracijo in asimilacijo. Seveda je generacijska dinamika določala obseg in hitrost teh procesov.

Slovenija bi se lahko takrat odločila za opcijo priznanja teh alohtonih skupin kot etničnih (narodnostnih) manjšin, kar bi jih postavilo na isto raven kot Italijane in Madžare.

Vendar je bilo takrat le malo podpore za takšno odločitev. Na političnem odru se to vprašanje sploh ni pojavilo. Iz intelektualnih krogov velja opozoriti na Z.Mlinarja, ki je podcenil številčno disproporcijo med alohtonimi manjšinami, ki so bile brez posebnih pravic, in avtohtonimi manjšinami, katerim so bile zagotovljene številčne pravice. Po drugi strani pa je tudi poudaril, da je čedalje manj razlogov za razločevanje med alohtonimi in avtohtonimi skupinami. (Mlinar: 1994, 80-82). To vprašanje tudi ni ustrezno urejeno v mednarodnem pravu, vključno s Konvencijo, ki jo je sprejel Svet Evrope leta 1993, ki vprašanja, ali naj se alohtone manjšine obravnavajo na enak način kot avtohtone, ne razrešuje.

Glavne težave etničnih Neslovencev v Sloveniji se nanašajo na tiste, ki so prišli iz republik bivše SFRJ (težave, ki se nanašajo na položaj Italijanov ali Madžarov, posebej pa Nemcev so bile izpostavljene na umeten način, preko intervencije iz tujine). Na tem mestu želimo izpostaviti vrsto težav, ki se nanašajo na položaj alohtonih, etničnih Neslovencev:

1) Položaj slovenskih prebivalcev, državljanov kakšne druge republike SFRJ, ki leta 1991 niso podali vloge za pridobitev državljanstva oz. jim je bila vloga zavrnjena.

Gre za skupino, o kateri ni uradnih podatkov, vendar se ocenjuje, da gre za 20.000 do 30.000 ljudi (glej Letno poročilo Varuha človekovih pravic, 1995-1998, <v Sloveniji>, še posebej Poročilo za 1997, 86.).

Osebe brez slovenskega državljanstva (državljanji drugih bivših republik SFRJ), ki živijo v Sloveniji, so se po 26.februarju 1992 znašle v zelo neugodnem položaju, ko je Zakon o državljanstvu povzročil določene pravne posledice; bile so izbrisane iz registra prebivalstva Slovenije, saj za njihov obstanek ni bilo več pravne osnove. Ti ljudje so bili obravnavani kot "nezakoniti tujci" v skladu z Zakonom o tujcih in to ne glede na dejstvo, da so prej imeli status prebivalca v Sloveniji. Znašli so se v položaju, ki je bil celo slabši od položaja "pravih" tujcev, ki so imeli dovoljenje za bivanje že pred slovensko osamosvojitvijo in so to bivanje za določen čas podaljšali ali pridobili dovoljenje za stalno prebivanje.

Ta izbris je bil opredeljen kot materialni akt v pravnem smislu in ne kot pravni akt. Skladno s to opredelitvijo torej ni bil izdan noben posamičen upravni akt, tako da prizadete osebe tudi niso imele možnosti pritožbe oz. kakšnega drugega ukrepa za vzpostavitev prejšnjega stanja. Postale so osebe brez pravno urejenega statusa. Dejansko pa je veliko teh oseb nadalje prebivalo v Sloveniji, čeprav so bili nekaterim posameznikom s strani državnih organov in policije odvzeti ali uničeni dokumenti (vozniško dovoljenje, osebna izkaznica, ipd.). Nekateri so ostali brez zaposlitve, vendar so ohranili dovoljenja za upokojitev.

Situacija v kateri so se znašle omenjene osebe, je bila s strani nevladnih organizacij (Helsinški Monitor v Sloveniji) in Varuha človekovih pravic Republike Slovenije (ombudsman) označena kot nedopustna. Slednji je na to opozoril tudi v svojih letnih poročilih (1996, 1997, 1998) in v svojih direktnih akcijah. Prav tako se je zavzel za spremembo zakonodaje na tem področju; skliceval se je na mednarodno ureditev teh vprašanj, zaščito družine (saj so bile na ta način razkosane številne družine), humanitarno skrb in drugo. Tudi mediji so omenjeni problematiki posvetili zadostno pozornost. Osebe, ki so se znašle v takšnem položaju, so pridobile dovoljenje za bivanje le z velikimi težavami; morale so dokazati, da imajo finančne vire, nastanitev, da niso zagrešile kaznivih dejanj oz. da ne predstavljajo nevarnost za javni red in mir.

Ta situacija se je nedavno izboljšala. Po novem Zakonu o tujcih iz leta 1999 naj bi te osebe pridobile dovoljenje za bivanje brez večjih administrativnih postopkov.

2) *Položaj častnikov bivše jugoslovanske armade in njihovih družin.*

Čeprav ne vsi, se jih je veliko znašlo v neugodnem položaju. Njihove težave so bile raznovrstne:

Prvič, nekaterim častnikom so zavrnilo vloge za pridobitev državljanstva, medtem ko drugi zanj niso niti zaprosili. Ti bivši vojaški častniki, ki so živeli v Sloveniji še naprej, vendar so ostali brez slovenskega državljanstva, mogli olastniti svojih stanovanj (spremeniti stanovanjsko pravico v lastninsko pravico, kar je v tistem času velika večina tudi storila), zelo težko so našli zaposlitev za nedoločen čas, težave pa so imeli tudi s pridobitvijo dovoljenj za prebivanje.

Drugič, veliko vojaških častnikov in drugih oseb je v skladu ali v nasprotju s predpisi oboroženih sil SFRJ, pridobilo stanovanja oz. stanovanjsko pravico v obdobju med 7. julijem in 7. oktobrom 1991 v t. i. fazi moratorija, s katerim se je Slovenija obvezala v skladu s t. i. Brionskim dogovorom, v tej fazi pa naj Slovenija ne bi storila nobenih korakov na poti do osamosvojitve. V tem obdobju so namreč nekateri častniki izpraznili svoja stanovanja, ker so zapuščali Slovenijo, drugi častniki in osebe povezane z JLA so pridobili dokumente za naselitev teh stanovanj, nekateri pa so se celo vselili brez kakršnihkoli dovoljenj. Slovenske oblasti so ocenile vse navedene menjave kot protizakonite v skladu s stališčem, da je bila Slovenija v tistem času že samostojna, tako da vojaške oblasti SFRJ niso več imele pravice razpolagati s temi stanovanji. Slovenska zakonodaja je pozneje označila vsa stanovanja, ki so bila last vojske SFRJ za državno lastnino, s katero upravlja Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.

Sledilo je mnogo sodnih postopkov zaradi izpraznitve teh stanovanj; velikokrat so sodbe tudi določale izpraznitev. Nekaj izpraznitev je bilo že izvršenih, ko je leta 1995 predsednik vlade Republike Slovenije J. Drnovšek ukazal začasno ustavitev teh izselitev, in to po javnih pozivih s strani nevladnih organizacij, ki so opozarjale na to problematiko. Vladna komisija je proučila celotno zadevo in nato stanovanja razdelila v tri skupine, tako da je bila posledaj možna izpraznitev, lastninjenje (kar so želeli stanovalci teh stanovanj) ali pa najem, odvisno pač od zakonskih določil. Ne glede na vse so nevladne organizacije, posebej še Helsinški Monitor, celoten postopek v zvezi s častniki bivše SFRJ ocenile kot sporen, ter da trpinči in vznemirja in to vprašanje še do danes ni dokončno rešeno. Nekateri sodni postopki so še v teku. Zadevo so poslali tudi Evropskemu sodišču za človekove pravice v Strasbourgu.

2.2. *Avtohtone skupine*

Italijanom in Madžarom kot dvema, čeprav številčno majhnima, avtohtonima skupinama so bile z Ustavo priznane in z zakoni zagotovljene posebne pravice, glede katerih danes ni večjih pomislekov. Zaščita teh dveh skupin ni nekaj, kar je bilo potrebno na novo urediti zaradi osamosvojitve, temveč gre za nadaljevanje prejšnje politike in dogovorov, torej politike, ki se je izoblikovala že v obdobju real-socializma in katera je zdaj zgolj prirejena razmeram političnega pluralizma. Sistem zaščite je pretežno plod lastnih dognanj

in izhaja iz slovenske ustavne doktrine, ne gre torej za posledice kakšnih mednarodnih dogovorov ali zunanjih pritiskov, čeprav je zagotovo v skladu s prizadevanji mednarodnih institucij, kot denimo Sveta Evrope.

Sistem zaščite teh dveh manjšin temelji na ideji pozitivne diskriminacije zaradi njihove zaščite in ohranitve. Razen oblik zaščite, ki veljajo na državni ravni in se nanašajo na razmerja z državo, je zaščita omejena na področja, ki so narodnostno mešana in kjer sta omenjeni skupini tradicionalno, avtohtono živeli. Zaščita vsebuje naslednje ukrepe:

- *Jezikovne pravice* se izražajo v različnih oblikah: tako morajo biti javne oznake dvojezične. To velja tako za krajevna imena, kot tudi za uradne in poklicne oznambe. Na mešanih območjih morajo državni uradi vključno s sodišči poslovati dvojezično in na ta način omogočiti pripadnikom manjšine, da se izražajo v svojem jeziku. Tudi dokumenti se izdajajo v obeh jezikih, posamične upravne odločbe in sodne odločbe pa se lahko sprejmejo v obeh jezikih. V skladu z zakonskimi določbami se izdajajo v obeh jezikih tudi osebne izkaznice, potni listi, vozniška dovoljenja ter listine o rojstvu, smrti in poroki.
- *Izobraževalne pravice* se kažejo v možnosti manjšine do javnega šolanja v materinem jeziku. Pomembnosti te pravice za ohranjanje narodnostne identitete ni potrebno posebej poudarjati. Zakon zagotavlja šolanje in njihovo javno financiranje v narodnostno mešanih področjih na ravni vrtca, osnovne šole in srednje šole. Vendar obstaja bistvena razlika kako se to uresničuje v praksi; institucije vseh treh omenjenih ravni, ki ponujajo izobraževanje v madžarščini v Prekmurju, so dvojezične, namenjene so torej slovenskim in madžarskim otrokom. Po drugi strani so vse izobraževalne institucije na obali namenjene prednostno etnično italijanskim otrokom, te šole so enojezične, administracija in storitve se opravljajo zgolj v italijanščini. To razliko morda lahko razložimo z (različno) politično vplivnostjo teh dveh skupin. Čeprav so obalne institucije namenjene italijanskim otrokom, te šole obiskujejo tudi slovenski otroci, kar kaže na željo po znanju italijanskega jezika, ki je svojevrsten izraz vplivnosti italijanske države. V vseh primerih izobraževanja na mešanih območjih se morajo otroci učiti tudi drugi jezik (večina se mora učiti jezik manjšine in obratno). Velja omeniti, da je učni načrt slovenski, v slovenščini so tudi učne knjige, vendar je običajni učni načrt v šolah za manjšine dopolnjen s poglavji iz madžarske in italijanske zgodovine, zemljepisa in kulture. Na tretji izobraževalni stopnji obstaja možnost šolanja za izobraževanje učiteljev in vzgojiteljev za oba jezika manjšin, na obeh slovenskih univerzah, tako v Ljubljani kot v Mariboru.
- *Pravici do obveščeniosti v svojem jeziku* je prav tako ugodeno: obstajajo elektronski mediji ki poslušajo v teh dveh jezikih in jih financira država. Obstaja tudi italijanski in madžarski tisk, čeprav velja omeniti težave na tem področju. V bivši Jugoslaviji je bil sedež Italijanske Zveze, ki ima pripadnike v Sloveniji in na Hrvaškem, na Reki, kjer je tudi izhajal njihov dnevnik "La voce del popolo", kot tudi druge publikacije. Tako je še danes. Vendar glede na majhno število Italijanov v Sloveniji in njihovo pomembnost za italijanski tisk, je vpliv teh izdaj precej oslabljen.

- Manjšini imata pravico do uporabe svojih *nacionalnih simbolov* in njihovi zastavi sta identični zastavama matičnih držav.
- Manjšini sta *pozitivno diskriminirani* v zakonodajnih organih na državnem in lokalnem nivoju. Vsaka od obeh manjšin ima posebnega predstavnika v državnem zboru. Ta predstavnik manjšine glasujeta enako kot ostali poslanci v skupščini. Enak tip zastopanosti velja tudi za lokalno raven. To velja celo za Dobrovnik, majhno občino, kjer Madžari predstavljajo večino, in čeprav že po splošnih volitvah predstavljajo večino, imajo kot skupnost še dodatnega člana v skupščini. V nekaterih občinah predvideva statut po dve mesti za predstavnike manjšine. Ta dvojna glasovalna pravica je bila predmet razprav v zvezi z Ustavo, vendar je Ustavno sodišče podprlo sedanjo ustavno ureditev (Uradni list RS, št.46/92 in 20/98).
- *Narodnostni manjšini imata avtonomni telesi*, ki sta instituciji javnega prava. Imenujeta se "samoupravna narodna skupnost". Njuna glavna naloga je posredovanje med narodnostno manjšino in državo ter zastopanje manjšin v odnosih z državo. Oblikujeta politiko manjšin glede implementacije pravic manjšine. Zagotovljena jima je tudi svoboda do nemotenega komuniciranja z matičnima državama.

Romi so prav tako bili deležni posebne pozornosti; tudi njihov položaj je posebej zaščiten glede na člen 65. Ustave RS. Ta člen določa, da bo sprejet poseben zakon, ki bo operacionaliziral to zaščito. Vendar do danes ni bil sprejet zakon, ki bi celovito uredil celotno problematiko Romov. Obstajajo le določbe v posameznih zakonih, ki se nanašajo na določena vprašanja. Politično je najbolj zanimiva določba v zakonodaji o lokalni samoupravi, ki določa, da morajo na vseh območjih, na katerih živijo Romi kot avtohtona skupina, le-tem zagotoviti posebnega predstavnika. Številne občine te določbe niso upoštevale v svojih statutih, tako da je Murska Sobota edino mesto, ki je zagotovilo mesto za posebnega predstavnika romskih prebivalcev (Poročilo o uresničevanju programa ukrepov za pomoč Romom v RS v l. 1997 in 1998, str.12). Glede večine vprašanj, ki zadevajo položaj Romov, obstajajo težave in nasprotovanja. Njihove stanovanjske razmere so težavne in nezadostne. V ta namen je Ministrstvo za okolje in prostor predvidelo sredstva za ureditev stanovanjskih razmer, in sicer za področja, kjer Romi živijo avtohtono (Poročilo, 1999 str.14). Bile so sprejete tudi odločitve, ki naj bi izboljšale izobraževanje romskih otrok. V tem je glavna ovira jezik, kajti ko romski otroci pridejo v vrtec (če sploh) in osnovno šolo, večinoma govorijo le svoj jezik, medtem ko pouk poteka zgolj v slovenščini. To dejstvo in ostale okoliščine onemogočajo uspeh teh otrok, kar posledično vpliva tudi na njihovo motivacijo in nadaljevanje šolanja. Poročila govorijo o določenih uspehih na tem področju, čeprav pridobivanje učiteljev iz romskih vrst še ni obrodilo zaželenih sadov.

Zaposlovanje je naslednja velika težava Romov. Glede na določene delne podatke, živi le 13% romskih družin od dohodkov, ki izvirajo iz redne zaposlitve (Informacija, Poročevalec, 1995, str.58). Vlada je poskušala izoblikovati posebne programe za zaposlitev Romov. Zaenkrat ti programi niso bili uspešni, tudi zaradi pomanjkljivega sodelovanja z občinskimi oblastmi (Poročilo, str.5). Po drugi strani pa socialni prejemki predstavljajo pomemben vir, saj približno 1300 ljudi prejema socialno pomoč od države in ta številka je precej stalna (Poročilo, str.6).

Določen napredek je bil storjen na področju zdravstvenega varstva: izoblikovani so bili posebni programi. Napredek velja še tem bolj na področju kulture, saj Radio Murska Sobota in Radio Novo Mesto izvajata posebne oddaje za Rome. Gre za dvojezični program. Vsi ti ukrepi temeljijo na odločitvi slovenske vlade leta 1995, ko je ta razpravljala o promociji socialnega položaja Romov. Uradno so bili rezultati ocenjeni kot nezadovoljivi, tudi zaradi " nezadostnega usklajevanja med državnimi uradi in dejstva, da je spoznanje za skrb za uveljavitev teh programov skupna naloga vseh državnih uradov.Sodelovanje med državnimi uradi in občinami je pogosto preveč tehnično." (Poročilo, 1999, str. 13). Za tem birokratskim govoričenjem lahko zaznamo tudi odmaknjen način življenja Romov, ki so slabo dovzetni za spremembe, težave ki pestijo gospodarstvo in družbo nasploh, kot tudi ksenofobijo, ki je usmerjena zoper Rome.

V medijih je mogoče opaziti, da obstaja še kar precej odprtih vprašanj in razhajanj, kot denimo bivanjske razmere Romov, še posebej na Dolenjskem; opozarjajo pa na pripravljenost s strani Romov za razvoj in vključevanje v domače prebivalstvo, vendar jim primanjkuje gospodarskih možnosti kot tudi zemljišč, tako kot primanjkuje tudi pripravljenost slovenske populacije za njihovo vključitev (npr. Delo, 23 sept. 1999).

3. Asociacije etničnih skupin in njihove aktivnosti

Maribor je, s približno 170.000 prebivalci, drugo največje mesto v Sloveniji. Tradicionalno gre za delavsko mesto, vendar je proces tranzicije precej prizadel industrijske tovarne. V poznih devetdesetih se gospodarstvo ponovno utrjuje, čeprav je brezaposlenost še zmeraj visoka (nad 10%). Ob gospodarstvu velja od institucij omeniti še bolnišnico, univerzo in gledališče. V Mariboru je v real-socializmu živelo tudi veliko etničnih Neslovencev, večina jih tukaj živi še danes.

V Mariboru obstajajo etnične kulturne organizacije, ki, razen ene, pokrivajo vse glavne etnične skupine. Večina asociacij in društev v Mariboru je bilo ustanovljenih v zadnjih letih ; v tem odstavku se bomo ukvarjali le z asociacijami / društvi ki delujejo v Mariboru, ne glede na to ali gre za samostojno društvo ali zgolj podružnico. Prav tako se ne bomo ukvarjali z verskimi združenji.

Želimo omeniti, da v Mariboru obstaja organizacija (Zveza kulturnih društev Maribor), ki koordinira delo vseh amaterskih kulturnih organizacij, vključno s tistimi, ki so organizirane na etnični podlagi, in njihovo delo tudi spodbuja. Ta nevladna organizacija je tudi povezana z Državno Ustanovo za ljubiteljsko kulturo RS.

Zveza kulturnih društev Maribor ima dve poslanstvi: prvo predstavlja kulturni management, saj Zveza pomaga posameznim narodnostnim skupinam pri sami registraciji in zagonu društva, nudi jim potrebne informacije, itd., drugo pa predstavlja utrjevanje prakse multikulturalizma, saj poskušajo zajeti široko paleto akterjev raznih nacionalnosti.

Ilustracijo drugega poslanstva predstavlja vsakoletna revija folklornih skupin pod imenom "Ples združuje narode", dogodku pa vsekakor daje svojevrsten pečat tudi nastop folklornih sekcij mariborskih etničnih društev.

Druga organizacija, ki jo velja omeniti v zvezi z uresničevanjem kulturnih dejavnosti društev etničnih skupnosti, je Urad za kulturno dejavnost italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti in drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v

Republiki Sloveniji pri Ministrstvu za kulturo RS. Navajamo uradno ime navedene institucije, ker iz tega izhaja določeno razlikovanje med navedenimi skupinami (skladno z ustavnimi opredelitvami). Dejansko pa jih ta institucija združuje. Urad namreč (so)financira programe in projekte navedenih skupnosti, ki se prijavijo na razpis. Sekretarka tega Urada gospa mag. Suzana Čurin je mnenja, da je "dobra praksa" pri njihovem delu predvsem ta, da poskušajo v neposrednem razgovoru z vsako posamezno skupnostjo oz. društvom, ki se prijavi s svojimi programi/projekti na njihove razpise, najti skupno rešitev v okviru obstoječih možnosti. Posebej poudarja, da uporabljajo pri tem delu "pozitivni koncept manjšinskega varstva", ki temelji na ideji, da država z ukrepi pomaga posameznim društvom do dobrega programa, za razliko od "negativnega koncepta", kjer država zgolj financira predložene in po postopku odobrene programe.

Glede na že omenjeno ustavno razlikovanje med posameznimi skupnostmi, Urad razporeja svoja finančna sredstva v tri skupine: A-italijanska in madžarska narodna skupnost, B-romska skupnost, C-druge manjšinske etnične skupnosti in priseljenci.

Po vsebini so te dejavnosti zelo raznovrstne (knjižnična, založniška in izdajateljska, dejavnost kulturnih skupin, kulturni stiki z matičnim narodom, kulturna animacija, prostori-najem, ohranjanje jezika, prireditve.....). V letu 1999 je znašal proračun omenjenega Urada v skupnem znesku 105.465.044,00 SIT , kar znaša približno 105.000 DEM. Delitev po posameznih skupinah je znašala: a)- 90.207.394,00 SIT, b)- 9.281.650,00 SIT, c)- 5.976.000,00 SIT.

Po navedbah gospe Čurin so zahteve iz predlaganih programov/projektov za leto 2000 precej višje in to predvsem v C-skupini, kar kaže na določeno konsolidacijo teh delujočih društev, kot tudi na večjo pestrost in kakovost načrtovanih projektov.

Osnovna smernica Ministrstva za kulturo ostaja vsekakor podpiranje "ne-političnih" kulturnih programov na temelju enakovrednosti vseh kultur.

Sledi predstavitev asociacij etničnih skupnosti ki delujejo na področju Maribora:

- Leta 1991 je bilo v Mariboru ustanovljeno "Mednarodno društvo Most Svoboda". Ne gre za veliko organizacijo in tudi njihove aktivnosti niso številčne. Večinoma gre za občasne politične zahteve po priznanju nemške manjšine in to v obsegu italijanske oz. madžarske manjšine, kot imajo zapisano v 4.členu statuta. Kot otipljive rezultate omenja njihov predsednik uvedbo nemškega jezika pri cerkvenih obredih v Evangeličanski cerkvi v Mariboru (društvo nima povezav z Zvezo kulturnih organizacij).
- Kulturno društvo "Sarajevo" je bilo ustanovljeno šele nedavno (jesen 1999). Sedež organizacije naj bi bil v Mariboru. Delovali naj bi kot društvo, ki bi promoviralo multikulturalnost, multikonfesionalnost in multietničnost Bosne in Hercegovine na kulturnem področju. Članstva zaenkrat nimajo. Prva aktivnost naj bi bila razstava umetnin.
- Makedonsko kulturno društvo "Biljana" je pričelo delovati v letu 1993. Sedež društva je v Mariboru, nimajo nobenih podružnic, so pa vključeni v Skupnost makedonskih društev, ki ima sedež v Ljubljani (v to Skupnost so sicer združena še makedonska društva iz Celja, Ljubljane, Kranja, Železnikov in Izole). Čeprav je

v društvo vpisanih nekaj več kot 200 članov, zaenkrat še nimajo svojih prostorov, vendar je pridobitev le-teh v kratkoročnem načrtu; sedež društva pa je še na domačem naslovu tajnika.

Društvo se lahko pohvali z razgibano dejavnostjo: glavni razlog za obstoj je ohranjanje identitete članov, tako da že od same ustanovitve v letu '93 dalje izvajajo dopolnilni pouk makedonskega jezika in narodne zgodovine za otroke, in sicer enkrat tedensko v popoldanskem času. K pouku prihaja okoli 20 osnovnošolskih učencev različne starosti, prostore pa nudi ena od mariborskih osnovnih šol. Ker je med državama Makedonijo in Slovenijo sklenjen meddržavni sporazum o izvajanju pouka makedonskega jezika v Sloveniji, financira Ministrstvo za kulturo tudi plačilo učiteljic.

Kot drugo pomembno dejavnost omenjajo folklorno sekcijo, ki prireja enkrat tedensko brezplačno vadbo v prostorih Zveze kulturnih društev Maribor. Folklorna skupina ima skozi vse leto številne nastope tako v Sloveniji kot v tujini, hkrati pa se ob teh nastopih srečujejo s folklornimi skupinami drugih narodnosti.

Tretje glavno področje so prireditve ob državnih in cerkvenih makedonskih praznikih.

Četrta dejavnost je v zvezi s športnimi in šahovskimi aktivnostmi; na raznih tekmovanjih se srečujejo z drugimi makedonskimi kot tudi ostalimi društvi vseh nacionalnosti.

Medsebojno pomoč članov društva uresničujejo v veliki meri preko svoje Ambasade (kadar gre na primer za probleme državljanstva, ipd), večjih finančnih problemov pa med člani društva ni bilo, saj so večinoma vsi zaposleni in živijo urejeno življenje.

Zaradi letošnjih vojnih dogodkov in z njimi povezano humanitarno katastrofo na Kosovu, so člani društva organizirali humanitarno akcijo za prizadete begunce, ki so se zatekli v Makedonijo in na ta način zbrali za tri tovornjake pomoči v obliki hrane in oblačil.

Društvo goji stike s slovenskim okoljem predvsem v obliki športnih in folklornih srečanj, stike s slovenskimi oblastmi pa uresničujejo predvsem preko Zveze kulturnih organizacij Maribor in Ministrstva za kulturo. Od slednjih dveh so deležni tudi finančne pomoči (po 80.000,00 SIT oz. 450.000,00 SIT), s 100.000,00 SIT jim je lani pomagala tudi matična država. Dodatni vir financiranja so članarine in donacije sponzorjev.

Odnos okolja (torej Mariborčanov) do pripadnikov njihovega društva opisuje predsednik kot odličen (lestvica od 1-5; odgovor 5, torej najvišja ocena), čutijo se zelo dobro sprejeti v svojem okolju.

Kot načrte omenjajo predstavniki društva skrb za enotnost z drugimi makedonskimi društvi, kot tudi širitev dejavnosti društva, predvsem na športnem področju.

· "Srpsko kulturno društvo" je bilo ustanovljeno ob koncu leta 1998. Sedež društva je v prostorih srbske pravoslavne cerkve v Mariboru. Društvo nima podružnic, je pa združeno v Zvezo kulturnih organizacij Maribor. Število se povečuje, trenutno imajo nekaj nad 140 članov. Dejavnosti društva, ki služijo predvsem ohranjanju nacionalne identitete, pa so:

prvič, obredi v Srbski pravoslavni cerkvi; v okviru te dejavnosti se vsako leto na Vidovdan srečajo z drugimi srbskimi kulturnimi društvi;

drugič, v sklopu njihovega društva deluje folklorna skupina, ki šteje 35 članov; tretjič, prireajo literarne večere, izdajajo tudi bilten društva;

četrtič, letos so priredili razstavo “ Naši kulturni zakladi “ in tudi sicer skušajo z ostalimi aktivnostmi poskrbeti za ohranjanje srbske kulturne dediščine in identitete, saj po besedah predsednika društva ne želijo pretirane asimilacije svojih članov.

Stike s slovenskim okoljem ocenjuje predsednik kot dobre, sodelujejo s Srbsko pravoslavno cerkvijo, Zvezo kulturnih organizacij Maribor, Skladom za ljubiteljske dejavnosti in Srbsko kulturno skupnostjo v Ljubljani.

Društvo stikov s slovensko oblastjo zaenkrat nima, so pa bili deležni finančne pomoči s strani Zveze kulturnih organizacij, med drugim pa pokrivajo svoje finančne izdatke s pomočjo članarin in prispevki sponzorjev.

Sprejem članov svoje skupnosti s strani lokalne skupnosti ocenjuje predsednik kot sorazmerno dobro (ocena 3-4), meni pa, da je to seveda delno tudi odraz nedavnih vojnih dogodkov.

Načrti društva so kar številčni: želijo izvajati dopolnilni pouk srbskega jezika za otroke ter na ta način pritegniti mlade, nadaljevati načrtano smer kulturnega delovanja v lokalnem okolju in se povezovati z ostalimi društvi na področju Maribora, pridobiti nove člane in s pesmijo, plesom kola, igranjem gusel in harmonike ohranjati svoje kulturno izročilo.

Društvo “Romano pralipe” združuje ljudi romske narodnosti v Mariboru (mariborski Romi so alohtoni, večinoma so nedavno prišli iz Kosova) in deluje kot samostojna organizacija od leta 1997 dalje. Sicer je društvo povezano v Zvezo Romov Slovenije. Štejejo okoli 170 članov, dejavnosti društva so tudi pri njih raznolike; udeležujejo se na glasbenem področju, imajo svojo folklorno skupino, obstaja tudi dramska sekcija, ki izvaja predstave v romskem jeziku, dejavni so tudi na športnem področju (nogomet). Poleg omenjenih dejavnosti, ki služijo ohranjanju kulturne identitete, društvo prav tako v precejšnji meri skrbi za medsebojno pomoč članov; v ta namen se društvo v imenu članov obrača na slovensko državo v zvezi z vprašanji državljanstva, dovoljenja za bivanje...; člani društva skrbijo tudi za gmotno pomoč šoloobveznim otrokom (po ocenah predsednika društva naj bi bilo ca. 10% otrok, ki so materialno ogroženi do te mere, da niso zmožni pokriti potrebnih izdatkov v zvezi s šolanjem); tudi nasploh poskrbijo za gmotno pomoč med člani svoje skupnosti, obračajo se tudi na Rdeči križ. Iz vsega povedanega sledi, da je tako ohranjanje kulturne identitete kot tudi pomoč med člani poglobitveni cilj delovanja društva.

Po besedah predsednika imajo veliko stikov s slovenskim okoljem in to vse od predsednika države RS navzdol; z Ministrstvom za kulturo, kot z Uradom za narodnosti, Ministrstvom za šolstvo in šport in ne nazadnje z mariborskim županom. Kar zadeva njihovo percepcijo s strani lokalnega okolja predsednik društva ni podal neke točne ocene, vendar meni, da se stvari obračajo na boljše vse odkar so ustanovili (in nastopili) kot društvo.

Načrti društva so široko zastavljeni, saj želijo organizirati pouk v romskem jeziku (ob tem se pojavlja problem, saj še nimajo učbenika, temveč zgolj slovensko – romski

slovar), nadalje nameravajo izdajati časopis (bilten), ne nazadnje pa bi želeli doseči določene izjeme pri Ministrstvu za šolstvo in šport, ki bi jim omogočile, da bi se njihove članice lahko usposobile za vzgojiteljice/profesorice na Pedagoški fakulteti (tudi če ne bi zadostile vpisnim pogojem).

Kulturno izobraževalno društvo "Bashkimi" združuje ljudi albanske narodnosti od leta 1998 dalje. Do ustanovitve društva je na nek način zblíževala te ljudi Demokratična zveza Kosova, ki je imela svoj oddelek v Mariboru. Društvo ima sedež v Mariboru, glede števila članov pa predsednik društva ni mogel podati točne številke, registriranih je nekaj sto (predvsem moških), vendar je tistih, ki se redno udeležujejo skupnih srečanj, precej manj. Kot poglobiten razlog obstoja društva navaja predsednik predvsem druženje z namenom komuniciranja v materinem jeziku, dejavnosti društva pa so kar raznolike; koncerti, predavanja, seminarji, proslave ob praznikih nacionalnega značaja, ohranjanje kulture in zgodovine. Društvo je tudi zelo aktivno na področju medsebojne pomoči članov; zbirali so pomoč za begunce s Kosova, obiskovali so centre po Sloveniji, v katerih so bili begunci nastanjeni, ter skušali pomagati v pogovorih z vodstvi centrov, v preteklih letih pa se je ustalila praksa zbiranja denarja za šolanje otrok na Kosovu.

Kot poglobitno oviro v delovanju samega društva predsednik kot razloge omenja veliko heterogenost članov glede izobrazbe ter porekla, člani pa prihajajo dokaj neredno na tedenske sestanke in se težko dogovorijo glede raznih vprašanj. Ker člani ne živijo izolirano, imajo seveda stike s slovenskim okoljem, od stikov z oblastjo pa poudarja stike z Zvezo kulturnih organizacij Maribor. Društvo finančne pomoči od slovenske države ne prijema, vendar obstaja pripravljenost s strani Zveze kulturnih organizacij, da pomaga društvu pri sestavljanju programov. Društvo se financira predvsem s članarinami in prostovoljnimi prispevki.

Sprejem v mariborskem okolju ocenjuje predsednik z oceno 3-4.

Glede načrtov velja omeniti prizadevanja v zvezi z dopolnilnim poukom albanskega jezika, vendar je na poti do uvedbe le-tega še nekaj ovir; učenci so razpršeni, starši so slabo organizirani, odprto je vprašanje prostora in financ; vsekakor naj bi to bile premostljive ovire, saj je tovrsten pouk v Ljubljani že stekel.

Hrvaško kulturno društvo v Mariboru je najstarejše med delujočimi narodnostnimi združenji v Mariboru, saj deluje že od leta 1990. Društvo ima svoje prostore v Mariboru, širše pa so povezani v "Savez Hrvata u Sloveniji". Članov je trenutno okoli 150, vendar so jih v preteklih letih našli tudi več kot 400. Društvo je dejavno predvsem na gledališkem, glasbenem in likovnem področju, prirejajo predavanja o narodni zgodovini, ne zanemarjajo pa niti športnih in drugih družabnih srečanj, še posebej ob praznovanju državnih in verskih praznikov.

Iz vsega povedanega izhaja, da je osnovni namen društva ohranjanje narodnostne identitete, čeprav je bilo društvo tudi precej dejavno na humanitarnem področju v času vojne in poveljnih dogodkov na Hrvaškem.

Stike z državnimi organi opisuje predsednica društva kot neredne, vendar so bili njihovi programi v letošnjem letu prvič sofinancirani s strani Ministrstva za kulturo,

in to v znesku 505.000,00. Ostali viri financiranja so članarine in prostovoljni prispevki. Pri odgovoru na vprašanje glede sprejema članov društva v lokalnem okolju predsednica ni želela podati splošne ocene, saj je to bolj stvar vsakega posameznika; vsekakor pa naj bi bili Slovenci občutljivi, če ne celo netolerantni, ko zaslišijo hrvaški jezik. Zanimivo v zvezi s tem je tudi dejstvo, da so poskušali v preteklih letih organizirati pouk hrvaščine v Mariboru, vendar je bil odziv premajhen, tako da se projekt ni obdržal. Zagotovo pa k temu tudi pripomore neposredna bližina Hrvaške, kot tudi redni obiski matične države in številčnost Hrvatov v Mariboru, ki lahko ob mnogih priložnostih govorijo svoj jezik tako v družbi kot doma.

Glede načrtov društva je predsednica izrazila predvsem željo, da bi obstali vsaj v zdajšnjem obsegu, vsekakor pa se bodo morali potruditi, da bodo pritegnili nove člane, predvsem mladino.

Vse glavne etnične skupine iz bivše Jugoslavije so ustanovile svoja kulturna društva v Mariboru. Delna izjema so Bošnjaki (bosanski Muslimani). Ta izjema ima dve plati: so še v procesu ustanavljanja, hkrati pa želijo ustanoviti multi-etnično kulturno organizacijo, zagotovo s pogledom na združeno Bosno in Hercegovino. Razen etničnih združenj, ki jih sestavljajo narodnosti bivše Jugoslavije, srečamo tudi romsko društvo, ki so seveda skupina z določenimi značilnostmi. Možno pa je opaziti znake njihove integracije v Mariboru. Organizacija Most Svoboda, pa kot kaže, do sedaj sploh še ni pričela z delovanjem.

Naj navedemo določene indikacije položaja etničnih skupin, kot jih je bilo mogoče razbrati iz pogovora s predstavniki teh društev: Srbi so sorazmerno slabo in pozno organizirani glede na njihovo številčnost in izobrazbeno strukturo. Balkanske vojne bi morda spodbudile Srbe k organiziranosti, morda pa jih je bilo strah, da bi se dodatno izpostavljali, čeprav je njihov predsednik zagotavljal, da v letu 1998 ni bilo tovrstnih težav. Hrvaški predstavnik je najbolj svobodno izrazil kritične misli na račun Slovencev, morda bolj kot drugi. Makedonci se zdijo precej zadovoljni, kar je tudi v zvezi z dobrimi političnimi odnosi in hitrim sprejetjem sporazuma o kulturnem sodelovanju. Albanci imajo težave organizacijske narave, z različnimi političnimi usmeritvami znotraj društva in predsednika, ki je glede na visok intelektualen položaj rahlo odtujen od povprečja društva. Končno pa se tudi zdi, da je organiziranje romskega društva produktiven korak v smeri postopne, ampak zagotove integracije Romov v slovensko družbo.

Ne obstoj bošnjaške organizacije, relativno upadanje aktivnosti hrvaškega društva in relativno pozen trenutek ustanovitve srbskega društva pojavi imajo morda skupen imenovalec: te skupine so precej nagnjene k integraciji v slovensko okolje, morda vse do asimilacije.

4. Sklepne pripombe

Etnične težave v Sloveniji niso nič v primerjavi s tistimi iz bivše Jugoslavije. Zdi se, da se je Sloveniji posrečilo izogniti se "jugoslovanskemu loncu". Kljub vsemu pa je Slovenija multietnična družba in ima kot taka določene težave. Večina težav je bila povezanih z dodelitvijo državljanstva državljanom bivših republik SFRJ, ki so prebivali v Sloveniji. Danes lahko to ocenimo kot modro odločitev. Ta odločitev in pa neugoden in negativen

razplet dogodkov v zadnjem desetletju v ostalih republikah bivše Jugoslavije, sta prispevala k polni integraciji te celotne skupine. Morda so etnični Albanci najbolj odporni do teh procesov. Ob omenjenem društvu ki je sicer dobro organizirano, ni nobene druge politično motivirane združbe, čeprav morda obstaja. Glede organizacije imajo Albanci težave druge vrste; kot ljudje, ki so zavezani tradiciji, so morda manj nagnjeni k združitvi v prostovoljno organizacijo; verjetno prevladujejo druge, bolj tradicionalne oblike socializacije. Makedonci pa na sodoben način najboljše skrbijo za ohranjanje kulturne identitete.

Težave častnikov bivše SFRJ in tistih, ki so ostali v Sloveniji brez državljanstva, so imele sistematično strukturo v 90'tih. Očitki s strani nevladnih organizacij (predvsem Helsinški Monitor) o prisotnosti sistematičnega nadlegovanja, se zdijo utemeljeni. Vendar se zdi, da bodo tudi te težave rešene na način, ki bo zadovoljil te skupine, čeprav ne moremo trditi, da ni bilo nobenih zlorab. Iniciative omenjenih etničnih skupin za promocijo ohranjanja identitete so vzpodbudne, lahko pa tudi opazimo, da so prisotne pri vseh etničnih skupinah in jih podpira, čeprav skromno, tudi država. Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da je bilo delo Helsinškega Monitorja v smeri zaščite pravic bivših častnikov in drugih skupin, ki so se znašle v neugodnem položaju, pomembno in produktivno.

Dobro voljo je v mogoče najti predvsem v Mariboru in to navkljub pretežni, ali vsaj značilni prisotnosti ksenofobije med Slovenci, ki je posledica mnogih dejavnikov: velikosti, zgodovinskih in trenutnih razmer, še posebej vojn na Balkanu. Zveza kulturnih organizacij Maribor je morda edinstvena v Sloveniji, vendar zagotovo ni zgolj rezultat prizadevanj njenega predsednika, temveč tudi posledica relativno ugodne atmosfere.

Viri:

Letno poročilo Varuha človekovih pravic, 1996-1998, Ljubljana

Komac, M. (1999): Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji, Ljubljana

(Inštitut za narodnostna vprašanja)

Mlinar, Z. (1994): "Kdo danes še potrebuje državne meje?", v Slovenski izziv, ured. N.

Toš, Ljubljana (Fakulteta za družbene vede)

Poročevalec (1995), Ljubljana (Državni zbor)

Poročilo o uresničevanju programa ukrepov za pomoč Romom v RS v l. 1997 in 1998, Ljubljana

Toš, N. (ured.): Vrednote v prehodu II., 1999, Ljubljana (FDV)

Uradni list Republike Slovenije, št. 46/92 in 20/98